

Claire Judde de Larivière: The Revolt of Snowballs. Murano Confronts Venice, 1511.

(Microhistories.) Routledge, London–New York, 2018. 162 oldal.

Tyge Krogh: The Great Nightmen Conspiracy. A Tale of the Eighteenth Century's Dishonourable Underworld.

(Microhistories.) Routledge, London–New York, 2019. 146 oldal.

A Routledge kiadó *Microhistories* sorozatának két kötete egymástól igen távol álló eseményeket dolgoz fel, a cselekmények mozgatórugója, a kora újkorban kardinális jelentőségűnek számító *becsület* problematikája azonban rokonítja a két történetet. Claire Judde de Larivière-nek, a Toulouse-i Egyetem professzorának könyve egy különös hócsata történetét mutatja be, amely a Velencéhez közeli Murano szigetén 1511. január 27-én, a Santi Maria e Donato-templom előtti főtéren zajlott le. Ekkor Vitale Vitturi leköszönése és az új podestà, Giacomo Suriano hivatalba lépése, illetve a hatalomváltáshoz kötődő rítus, az *intrar* alkalmával az elégedetlen muránóiak hógolyózás és gyalázkodó rigmusok kíséretében elűzték az egykori podestàt a szigetről.

Az itáliai eseményektől térben és időben látszólag távol áll Tyge Kroghnak, a Koppenhágai Egyetem professzorának kötete, amely a dániai Zealandszigeten fekvő Kalundborg 18. századi sintéreneinek alvilági társadalmát tárgyalja. Krogh érzékletes képet fest arról, hogyan tette lehetővé a szociális izoláltság a többségi társadalom norma- és értékrendjétől messzemenően eltérő közösség kialakulását, és könnyítette meg, hogy bűntetteket kövessenek el.

Mindkét könyv a becsület és becsutenség problematikáját járja körül, illetve azokat az alternatív közösségi stratégiákat vázolja fel, amelyekkel az adott társadalmi renden belül a hatalomból kiszorított csoportok politikai és szociális mozgásterük bővítése érdekében élhettek. Judde de Larivière azt mutatja be, hogyan használta a muránói lakosság a megbecstelenítés politikai fegyverét a podestával szemben a velencei fennhatóság és a patríciusok uralmának kollektív kritikájaként. Krogh művében ugyancsak a becsület kérdésköre alapján bontakozik ki a „sintérek összeesküvéseként” elhíresült, Zealand nagy részére kiterjedő állatlopási botrány ügye. A Kalundborg-birtok gazdatisztjeként (és ilyen minőségében a földesúr képviselőjeként) Niels Lind vezette a sintérek elleni eljárást. Lindet a Lorentz Wivettel, a Zealandon állomásozó lovasság parancsnokával és családjával kialakult viszálya miatt megtépázott becsületének visszanyerése motiválta a bűntények felderítésében. A pecéreket szintén a becstelenség bélyege ösztönözte a bűntettek elkövetésére, melyek jó ideig éppen emiatt is maradhattak rejtve.

A sintéreket a társadalom marginális elemeiként Európa-szerte megvetés és félelem övezte, amely abból fakadt,

hogy ők szállították el és dolgozták fel az állattetemeteket, illetve kivégzéseknél a hóhérnak segédkeztek. Olyan feladatokat láttak el tehát, amelyeket a korszakban a sötét, ördögi erőkkkel azonosítottak. Jóllehet a közösség számára tevékenységük (akárcsak a hóhéroké) nélkülözhetetlen volt, elvégzése mégis a becstelenség stigmáját, ezáltal pedig kirekesztésüket vonta maga után. Társadalmi elszigeteltségüket mutatja, hogy csupán a városfalon kívül birtokolhattak házat, „becsületes” emberek kizárólag üzleti ügyekben érintkezhetek velük. Könyvében Krogh rámutat, hogy a kora újkori társadalom periferiájára szorult ezen csoport miként kényszerült alternatív közösségi stratégiák és szociális háló kialakítására, illetve a becstelenségnek a többségi társadalom által nekik tulajdonított állapota miként ösztönözte őket, hogy még inkább eltávolodjanak az általános normarendszertől.

Mindkét szerző a mikrotörténelem jellegzetes forrástípusa, a peranyagok feldolgozásával igyekszik rekonstruálni a kora újkori Európa e két különös eseményét. A 18. század első felének legjelentősebb dániai bírósági ügyeként számon tartott „sintérek összeesküvésére” 1734-ben egy gyilkossági nyomozás kapcsán derült fény, az eljárás homlokterébe azonban hamarosan az emberölés helyett a pecérek és hozzátartozóik állatlopásai, valamint erkölcstelen és normaszegő viselkedésük került. Krogh mindenekelőtt e stigmatizált csoport Zealand nagy részére kiterjedő szociális hálóját, az alvilági társadalom szerveződését vizsgálja, illetve a szociális devianciák és szankcionálásuk kapcsán mutatja be azokat a dán társadalomban

elevenen élő vallásos és babonás hiedelmeket, amelyek e marginális elemek izolációjához vezettek.

Judde de Larivière ezzel szemben tágabb perspektívából, a muranói társadalmon belül, átfogó szociokulturális kontextusba ágyazva vizsgálja a különös hógolyócsata körülményeit. Aprólékosan leírja az esemény terét, Murano szigetét és lakóinak életét, nagy hangsúlyt fektet Murano politikai intézményrendszerének, jogrendjének és Velencéhez fűződő kapcsolatának a tárgyalására, ezért a szigetet a Velencei-lagúna tágabb környezetével egységben szemléli. Elemzésében a „hógolyók lázadása” összekapcsolja a muranói *podestà*val, Vitale Vitturival való elégedetlenséget a velencei uralom keltette feszültségekkel, és végül az európai nagypolitika eseményeivel, az itáliai háborúkkal is. Judde de Larivière több síkon közelít tehát a muránóiak Vitturi-ellenes tüntetéséhez, a valódi magyarázatot mégis mikroszinten keresi, egy olyan politikai kultúrában, amelyben a muranói *popolo* (a maga módján) a közösség politikailag aktív tagja volt.

Judde de Larivière hangsúlyozza, hogy a *popolo* nem olyan homogén csoport, amelyet leginkább az elitnek való alávetettsége jellemez, hanem egy igen diverz szociális kategória, amelynek belső hierarchiája és hatalmi viszonyai a társadalmi szereplők cselekvései és egymással való érintkezései alapján formálódnak. Judde de Larivière társadalomfelfogása Paul-André Rosenthal módszertani megközelítését követi: felfogásában a társadalom szövetét az emberek mindennapi interakciói hoz-

zák létre.¹ A társadalmi kategóriák alapjává a közös munkát teszi, azonban ez a megközelítés nem a szocioprofesszionális osztályozás társadalomábrázolását jelenti, hanem az együttes munkavégzés aktusát, amely az iparágakon belül létező hierarchiát is kialakítja. Az üvegyártók céhes szerveződése, az általuk elnyert polgárjog és az idegenek státusa kapcsán rámutat, hogy Murano politikai, jogi és szociális rendjét nemcsak a velencei központi hatalom határozatai, hanem a helyi közösség tagjainak cselekedetei is formálják.

A változás forrása tehát mikroszinten keresendő: mind Judde de Larivière, mind Krogh egy konfliktushelyzet alapján dinamizmusában ragadja meg a társadalmat, és rámutatnak, hogyan idéznek elő az egyéni interakciók változást a társadalmi, politikai rendben és a jogi intézményrendszerben egyaránt. Krogh mindenekelőtt Niels Lind egyéni ambícióival hozza összefüggésbe a Zealand nagy részére kiterjedő alvilági hálózat felderítését, amely megkövetelte a különböző joghatóságú igazságügyi szervek együttműködését, ezáltal pedig az igazságszolgáltatás új formái és új normái számára biztosított precedenst. Az Ars járásban élő szintérek ügye jog szerint a megyei kormányzó hatáskörébe tartozott volna, Niels Lind azonban saját befolyásának növelése érdekében igyekezett Zealand magas rangú tartományi kormány-

zóját, a városok feletti joghatósággal rendelkező Johan Ludvig Holsteint is értesíteni az eljárásról. Az ügy költségei minden korábbinál nagyobb mértéket öltöttek, így finanszírozását az 1732-es vonatkozó rendelet értelmében a tartományi és a megyei kormányzó együttesen hagyta jóvá. Az állami igazságszolgáltatási rendszer kompetenciáit azonban nemcsak emiatt bővítette az eljárás, hanem érvényét a szintérek alvilági társaságára is *de facto* kiterjesztette.

Mindkét szerző hangsúlyozza, hogy cselekvésre, reflexióra képes társadalmi csoportokról van szó, amelyek a fennálló szociális és politikai rend által szabott szűk keretek manipulálása révén képesek voltak tágítani mozgásterüket. Krogh rámutat, hogy a pecérek társadalmi elszigeteltségükre sajátos alvilági normarendszer, szubkultúra kialakításával válaszoltak, sőt profitáltak is belőle: kihasználták, hogy a közösség megvetése és távolságtartása miatt büntetteik sokáig rejtve maradnak. Marginális csoportként alternatív értékrend szerint éltek, ami a vállalatok során is kiütközött. Nem mutattak megbánást az állattolvajlás főbenjáró vétsége miatt, számukra a lopás aktusa büszkeségre adott okot, az antagonisztikus társadalommal szembeni fellépésként értelmeződött.

Judde de Larivière Kroghhoz hasonlóan közelíti a „hógolyók lázadásához”: hangsúlyozza, hogy a muránóiak egyfelől Velence fennhatóságának, másfelől a patriciusok uralmának voltak alávetve, mindkettőt a podestà személye testesítette meg. A Vitturival szembeni fellépés, a „hógolyók lázadása” ezáltal fényt vet azokra a gyakorlatokra, amelyek révén az alsóbb társadalmi rétegek

¹ Paul-André Rosental 1995: A „makro” felépítése a „mikroszinten” keresztül. Fredrik Barth és a microstoria. (Ford. Czoch Gábor.) In: Czoch Gábor – Sonkoly Gábor (szerk.): *Társadalomtörténet másképp. A francia társadalomtörténet új útjai a kilencvenes években.* Csokonai, Debrecen, 71–87.

is hangot adhattak nemtetszésüknek. Judde de Larivière elemzése elsősorban a történeti antropológia eszköztárára támaszkodik, amikor a politikai kultúra „olvasásával” igyekszik magyarázatot adni az 1511-es különös hócsatára, melyet szimbólumokkal áthatott politikai cselekedetként értékel. A „lázadást” azonban nem gondolja előre eltervezettnek, sőt: szerinte éppen a spontaneitása a bizonyíték egy olyan politikai diskurzus létrejöttére, amely a *popolo* tagjai számára nemcsak érthető, de használható, alkalmazható is volt. A Vitturi-ellenes demonstrációt, az *Avogadori di Comun* bírósága előtt a történetek igazolására tett kísérleteket, illetve az egykori podestàt gúnyoló rigmusok skandalizálását mind ennek a megnyilvánulási formáiként értelmezi, igyekszik a politikai kultúra, a nyelv és a viselkedés vizsgálata alapján rekonstruálni a közvéleményt.

Judde de Larivière egy átpolitizált társadalom képét rajzolja meg, ami magából az elemzés módszertanából is következik: a közösséget a tagjai közti érintkezéseken keresztül írja le, amelyek közül mindenekelőtt a politikai aktusokra koncentrálna.

Összességében mind Judde de Larivière, mind Krogh a társadalmi szereplők interakcióin keresztül követi nyomon a változások mechanizmusait, azt, hogy miként alakítják a társadalmi, illetve a jogrend által szabott kereteket, hogyan formálják a politikai, társadalmi és intézményi viszonyokat. A két szerző megközelítése annyiban is párhuzamos, hogy értelmezésükben mindennek a szervező elve, a legfőbb motivációs ereje a kora újkori társadalomban kardinális fontosságú becsület, illetve a tőle való megfosztás.

Kalocsai Dóra